

Seleucia

Sayı XVI - 2026

Olba Kazısı Serisi

Seleucia XVI

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını Seleucia yayınına devretmiş sayılır. Seleucia kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı IV - 2014'den itibaren TR Dizin Ulakbim'de ve 2021'den itibaren Erih Plus'ta taranmaktadır.

<http://www.seleuciadergisi.com>

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Fikret Yegül
Murat Özyıldırım (Baş Editör)
Yavuz Yeğin

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Figen Çevirici Coşkun
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe
Prof. Dr. Gülgün Köröğlu
Prof. Dr. Fikret Özbay
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Harun Taşkuran
Prof. Dr. Mehmet Tekocak
Prof. Dr. Ceren Ünal
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Prof. Dr. Ayşe Fatma Erol
Doç. Dr. Erkan Alkaç
Doç. Dr. Sabri Arıcı
Doç. Dr. Kasım Oyarçın
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Doç. Dr. Yavuz Yeğin
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Kaya
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat Özgen
Dr. Burak Erdem
Dr. Vujadin Ivanisevic
Dr. Murat Özyıldırım

Seleucia

Olba Kazısı Serisi

Sayı: XVI

Yıl: 2026

ISSN: 2148-4120

ISBN: 978-625-6925-83-0

Yazışma Adresi

Doç. Dr. Yavuz Yeğin
Ankara Üniversitesi,
Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi, Diller Binası,
Oda no: Z7
Arkeoloji Bölümü No:45-45/A
06100 – Sıhhiye / Ankara – Türkiye
Tel: 0 312 310 32 80 / 1498
E – posta: ozyildirimmurat@gmail.com -
yavuzyeğin002@gmail.com
aemelerten@gmail.com

Yayının Adı: Seleucia (Dergi)

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın

Yayın Şekli: Yıllık – Türkçe ve İngilizce.

Yayın Sahibi: Bilgin Kültür Sanat Org. Yay. Bas.
Dağ. Paz. Gid. İnş. San ve Tic. Ltd. Şti. adına
Engin Devrez

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Engin Devrez

Yayının İdare Adresi: Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 64/13, Karadeniz İşhanı 3. Kat
Kızılay – Ankara
Tel: 0312 419 85 67
Sertifika no: 20193
www.bilginyayinevi.com
E – posta: bilginkultursanat@gmail.com

Baskı

Dijital Baskı Merkezi (Osman Sami Solak)
İvedikköy Mh. 1492. Cd. Yenimahalle /
ANKARA
Tel: 0533 577 6514
Matbaa Sertifika No: 70810

Teknik Düzenleme

Arş. Gör. Dr. Burak Erdem

Dağıtım

Selanik 2 Cad. 64/13, Karadeniz İşhanı 3. Kat
Kızılay – Ankara
Tel: 0312 419 85 67

Seleucia | Sayı XVI | Mayıs 2026

Olba Su Kemerı Yazıtı ve Kilikia Valisi Antonius Balbus
The Inscription of the Olba Aqueduct and the Cilician Governor Antonius Balbus
Mustafa H. Sayar

9

Olba Su Kemerı Kilisesi Kazılarında Bir Cam Sikke
Ağırlığı
A Glass Coin Weight from the Excavations of Olba Aqueduct Church
Emel Erten

17

Bizans Döneminde Pamphylia ve Lykia Bölgelerinde
Etkileşim: Antalya Müzesi'nde Bir Grup Levha
Interaction in the Pamphylia and Lycia Regions During the Byzantine Period: A Group of Panels at the Antalya Museum
Sema Doğan

37

Sardis Artemis Tapınağı'nın Tasarım Özellikleri ve
Anadolu-İtalya Mimari İlişkileri
Unusual Design Features of the Temple of Artemis at Sardis and Architectural Relations Between Anatolia and Italy
Fikret Yegül

57

Olba'da Yeni Bir Keşif: Su Kemerı Kilisesi ve İlk Sonuçlar
A New Discovery at Olba: The Aqueduct Church and Initial Findings
Yavuz Yeğin

75

Rhodian Amphora Stamps from Yenice Höyük
Yenice Höyük'ten Rhodos Amphora Mühürleri
Büşra Kavak Özdemir – Muzaffer Yılmaz

93

Roman Coins from the Hadrianopolis Excavations
(2007–2008)
Hadrianopolis Kazılarında Roma Sikkeleri (2007–2008)
Fatma Kızılyalçın Oyarçın

105

Evaluation of the Tomb Monument with Hyposorion
at Letoon in Light of New Excavations
Letoon'daki Hyposorionlu Mezar Anıtının Yeni Kazılar Işığında Değerlendirilmesi
L. Ufuk Erdoğan – Yusuf Kılıç

119

Diyarbakır Yapılarındaki Çinilerin Malzeme ve
Teknik Özellikleri Hakkında Bir Değerlendirme
An Assessment about the Material and Technical Characteristics of Tiles in Diyarbakır Buildings
Savaş Yıldırım

137

Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı ve Eski Ahlat
Şehri Kazısı 2025 Yılı Sikke Buluntuları
Ahlat Seljuk Square Cemetery and Old Ahlat City Excavation 2025 Coin Finds
Mehmet Kulaz - Emre Günay - Yalçın Karaca

157

Kudüs'te Yeni Bir Dönemin Başlangıcı: Titus'un
Askerleri Tapınak Tepesi'ni İşgal Ediyor
A New Era Begins in al-Quds: Titus's Soldiers Occupy the Temple Mount
Burak Erdem – Muzaffer Yılmaz – Murat Özyıldırım

173

Magarsus Tiyatrosu: Yeni Arkeolojik Araştırmalar
Işığında Bir Değerlendirme
The Theatre of Magarsus: An Assessment in the Light of New Archaeological Research
Fatih Erhan- Musa Cem Fırat

197

Marble Eagle Statue from Yozgat Museum
Yozgat Müzesi'nden Mermer Kartal Heykeli
Savaş Altun

221

19. Yüzyılda Kıbrıs'ta Arkeoloji, Emperyal Rekabet ve
Osmanlı Diplomasisi: Luigi Palma di Cesnola Örneği
Archaeology, Imperial Rivalry, and Ottoman Diplomacy in Nineteenth-Century Cyprus: The Case of Luigi Palma di Cesnola
Songül Ulutaş

239

Metropolitan Museum'dan Bir Portre ve Genius
Augusti Tipolojisi
A Portrait from The Metropolitan Museum and Genius Augusti
Meral Çelik

257

Antik Çağ Yazılı Kaynaklarında Anemurium:
Metinler Işığında Bir Değerlendirme (MÖ 4. yüzyıl
- MS 3. yüzyıl)
Anemurium in Ancient Written Sources: An Assessment in the Light of Texts (4th century BC - 3rd century AD)
Cihangir Aldemir - Mehmet Tekocak

275

Karia Bölgesi'nde Attik Geleneğin Geç Hellenistik
Yorumları: Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nden
Eirene Steli Örneği
Attic Tradition in Its Late Hellenistic Interpretations in Karia: The Case of the Eirene Stele from the Bodrum Museum of Underwater Archaeology
Fatma Aytekin

295

Olba'da Kemer Lentolu Kaya Mezarı Kompleksi
Rock-Cut Tomb Complex with Arcuated Lintel in Olba
Muzaffer Yılmaz

311

Calceus as a Tool of Propaganda: Footwear, Status,
and Ideology in Roman Society
Bir Propaganda Aracı Olarak Calceus: Roma'da Ayakkabı, Statü ve İdeoloji
Durmuş Ersun

327

Knidos'tan Bir Asklepios Heykeli
A Statue of Asclepius from Knidos
Meltem Çağlayan- İbrahim Karaoğlu

345

PRAEFATIO

Seleucia'nın editörleri olarak dergimizin 2026 yılı, XVI. sayısında zengin bir içeriği sizlerle paylaşmaktan gurur duyuyoruz.

Olba'yı konu alan çalışmalara öncelik tanıyan Seleucia'nın bu sayısında, ilk yayınlanışı 19. yüzyıla dayanan Olba su kemeri üzerindeki yazıtın ilgi çekici bir değerlendirmesini bulacaksınız. Kentte son yıllardaki kazılarda ortaya çıkartılan ve daha önce bilinmeyen bir yapı olan “Su Kemer Kilisesi” ile ilgili ayrıntılı bir tanımlamayla buluşacaksınız. Bu yapıda ele geçen cam sikke ağırlığı konusundaki değerlendirmeye de yine bu sayıda ulaşacaksınız. Olba'da eskiden beri tanınan ama detaylı bir incelemesi yapılmamış olan “Kemerli Lentolu Kaya Mezarı Kompleksi” hakkında son zamanlarda yapılan bir çalışmanın sonuçlarını okuyacaksınız.

Cilicia Bölgesi çalışmaları kapsamında, Magarsus (Adana- Karataş) tiyatrosunun burada yapılan son arkeolojik araştırmalar ışığında değerlendirildiği bir makale de bu sayımızda yer almakta. Yine Akdeniz Bölgesi'nin eski çağ arkeolojisi bağlamında, Pamphylia ve Lykia arasındaki etkileşimin Bizans levhaları üzerinden ele alındığı bir makaleyi de okuyucularımıza sunmaktayız.

Anadolu'daki Yunan- Roma mimari geleneğine uygun olarak inşa edildiğini düşündüğümüz Sardes'teki Artemis Tapınağı tasarımındaki İtalya etkilerinden haberdar olmak, kuşkusuz ilginizi çekecektir. Bu sayımızda yer verdiğimiz mimarlık alanında yapılmış bir diğer çalışma ise Letoon'daki Hyposorionlu Mezar Anıtı konusundadır.

Anadolu'daki çeşitli kazılarda bulunan veya müze koleksiyonlarında yer alan eserler de dergimizin bu sayısındaki birçok çalışmanın konusudur. Bunlar, Gaziantep, Yenicehöyük Kazıları Rhodos amphora mühürleri, Hadrianopolis Kazıları Roma sikke buluntuları, Yozgat Müzesi koleksiyonundan kartal heykeli, Metropolitan Museum'dan bir portre ve Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nden Eirene Steli'nin ele alındığı makalelerdir.

Eski çağ yazılı kaynakları üzerinden yapılan çalışmalar da dergimizin bu sayısında yer almaktadır. Bunlar, Anemurium'da MÖ 4. yüzyıl ile MS 3. yüzyıl arasındaki süreci inceleyen makale ile Kudüs'teki Süleyman Tapınağı'nın ateşe verilmesini ele alan Titus Flavius Iosephus'un eski Yunanca metni bağlamında değerlendiren çalışmadır. Ayrıca, 19. yüzyılda Kıbrıs'taki arkeolojik faaliyetin Luigi Palma di Cesnola örneği üzerinden ele alındığı makaleyi ilgiyle okuyacağınızı düşünüyoruz.

Dergimizde Diyarbakır yapılarındaki çiniler, Ahlat Selçuklu Mezarlığı ve Eski Ahlat Şehri Kazısı sikke buluntuları gibi Anadolu'nun Türk-İslam dönemine ilişkin çalışmalar da yer almaktadır.

Son olarak, Roma'da statü ve ideoloji sembolü olarak “calceus”un (bir tür deri bot) ele alındığı makaleyi de bu sayının ilgi çekici bir çalışması olarak sizlere sunmaktayız.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Dr. Murat Özyıldırım (Baş Editör)

Doç. Dr. Yavuz Yeğin

PREFACE

As the editors of *Seleucia*, we are proud to share the rich content of its 2026 sixteenth issue.

In this issue of *Seleucia*, which prioritizes studies on Olba, you will find an interesting assessment of the inscription on the Olba aqueduct, first published in the 19th century. You will also find a detailed description of the “Aqueduct Church” a previously unknown structure unearthed in recent excavations. Another article studies the glass coin weight found in this structure. You will also read the results of a recent study on the “Rock-Cut Tomb Complex with an Arcuated Lintel” in Olba, which has long been known but not thoroughly examined.

As part of the archaeological work in Cilicia, this issue includes an article evaluating the Magarsus (Adana-Karataş) theater in light of recent archaeological research conducted there. In the context of ancient archaeology in the Mediterranean region, we also proud to present an article that examines the interaction between Pamphylia and Lycia through Byzantine panels in Antalya Museum.

You will undoubtedly be interested to learn about the Italian influences in the design of the Temple of Artemis in Sardis, which we believe was built in accordance with the Greek-Roman architectural tradition in Anatolia. Another study in the field of architecture in this issue is on the Hyposorion Tomb Monument in Letoon.

Artifacts found in various excavations in Anatolia or in museum collections are also the subject of a number of studies in this issue. These include articles on the Rhodian amphora seals from the Yenicehöyük excavations in Gaziantep, Roman coin finds from the Hadrianopolis excavations, an eagle statue from the Yozgat Museum's collection, a portrait from the Metropolitan Museum, and the Eirene stele from the Bodrum Museum of Underwater Archaeology.

Studies based on ancient written sources are also included in this issue such as the article examining the period between the 4th century BC and the 3rd century AD in Anemurium, and a study evaluating the destruction of Solomon's Temple in Jerusalem within the context of Titus Flavius Iosephus's ancient Greek text. We also believe you will find interesting the article discussing 19th century archaeological activity in Cyprus through the example of Luigi Palma di Cesnola.

Our journal also features studies on the Turkish-Islamic period of Anatolia, such as the tiles in the buildings of Diyarbakır, the coin finds from the Seljuk Cemetery and the Old Ahlat City excavations.

Finally, we present an interesting article in this issue on the “calceus” (a type of leather boot) as a symbol of status and ideology in Rome.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Dr. Murat Özyıldırım (Chief Editor)

Assoc. Prof. Dr. Yavuz Yeğin

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. Seleucia, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto baş harfleri büyük harf, metin ve kaynakça 10 punto, dipnotlar 9 punto ile yazılmalıdır. Sayfa sayısı, kaynakça dâhil en çok on sayfa olmalıdır. Müze, kazı, yüzey araştırması malzemelerinin yayın izinleri, makale ile birlikte yollanmalıdır. Kitap tanıtımları, üç sayfayı geçmemelidir. Çalışmada ara başlık varsa bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında, 9 punto, iki yüz sözcüğü geçmemelidir. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir. Doktora ve yüksek lisans tezlerinden oluşturulan makaleler, yayına kabul edilmemektedir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır. Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Levha sayısı her makalede 10 adet ile kısıtlıdır.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. The number of pages of each article should not be longer than ten pages, including the bibliography. If the study is on some material/materials from a museum or an excavation, the permission for publication should be submitted together with the article. The book reviews should not be longer than three pages. If there are sub-titles, the headings should be written bold with small letters. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the heading of the article, should be size of 9 points and minimum count of words should be 200. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”. The articles produced out of master’s theses or doctoral dissertations will not be accepted for publication.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows: Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., Istanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, Istanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given. The number of figures for each article is limited to 10.

Olba Su Kemer Kilisesi Kazılarında Bir Cam Sikke Ağırlığı

Emel Erten*

Öz

Olba'da son yıllarda yapılan kazılarda açığa çıkartılan Su Kemer Kilisesi'nin buluntuları arasında bir cam sikke ağırlığı bulunmaktadır. Bizans dünyasında MS 5. yüzyıldan başlayarak sıkça kullanıldığı anlaşılan cam sikke ağırlıkları, altın sikkelerin (solidus ve alt birimlerinin) ağırlıkları ile eş ağırlığa sahip olan damgalanmış disk biçimli nesneler olarak tanımlanır. Müze veya özel koleksiyonlara dağılmış birçok cam sikke ağırlığı bulunmakla birlikte, kazılarda ele geçen ve kontektstleri belli olan örnekler arkeolojik değerlendirmelerde önem taşımaktadır. Son yıllarda yapılan kazılar ve yayınlar Anadolu'dan birçok cam sikke ağırlığının varlığını ortaya koymuş durumdadır. Bu nedenle, Olba kazılarında gelen cam ağırlığın da varlığını duyurmak, bu buluntuyu tanıtmak ve yorumlamak çalışmamızda amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Cam Sikke Ağırlıkları, Olba, Dağlık Cilicia, Bizans Camları.

A Glass Coin Weight from the Excavations of Olba Aqueduct Church

Abstract

Among the finds unearthed in recent excavations at the Aqueduct Church in Olba there is one glass coin weight. Glass coin weights, which appear to have been frequently used in the Byzantine world from the 5th century AD onwards, are defined as stamped, disc-shaped objects with the same weight as gold coins (solidus and their subdivisions). While many glass weights with unknown findspots are known and scattered in museums or private collections, examples found in excavations with a known context are valuable in archaeological evaluations. Recent excavations and publications have revealed the existence of many glass coin weights from Anatolia. Therefore, announcing the existence of the glass weight from the Olba excavations, introducing this find, and interpreting it are among the aims of our study.

Keywords: Glass Coin Weights, Olba, Rough Cilicia, Byzantine Glass.

* Prof. Dr. Emel Erten, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Emekli Öğretim Üyesi, e-posta: aemelerten@gmail.com-orcid no: 0000-0002-3295-3610

Giriş- Bizans Dünyasında Cam Sikke Ağırlıkları

Olba'da son yıllarda yapılan kazılar sırasında ortaya çıkartılan Su Kemer Kilisesi kazılarında bir cam sikke ağırlığı ele geçmiş bulunmaktadır. Bu çalışmada, özellikle Anadolu'da geniş dağılımı olan ve sıkça kullanıldığı anlaşılan cam sikke ağırlıklarından bir örneğin de Olba'da ele geçtiğini duyurmak ve ele geçtiği arkeolojik bağlam kapsamında ayrıntılı bir değerlendirmesini yapmak amaçlanmaktadır.

Bizans dünyasında cam sikke ağırlıklarının ortaya çıkmaları, Anastasius döneminden (MS 491–518) başlayan ve I. Iustinianus'un egemenlik döneminde (MS 527–565) de devam eden mali reformlarla ilintili sayılır¹. Bunun nedeni, cam sikke ağırlıklarının öncelikli olarak altın sikkelerin ağırlıklarının denetiminde kullanılmış kullanılmış olmalarıdır. Bu reform sürecinde, daha önce Diocletianus ve Constantinus zamanlarında ilk baskıları yapılan altın “solidus” sikkeler² yeniden ele alınarak, MS 6. ve 7. yüzyıllarda “solidus” ve alt-birimleri olan “semissis” (1/2) ve “tremissis” (1/3) ödemelerde etkinlikle kullanılmaya başlanmıştır³. O sırada imparatorluk toprakları genelinde tedavülde olan sikkelerin ağırlıklarının denetimine özel önem verilmekte, ülke genelinde ortak ve standart bir sistemin oluşturulması amaçlanmakta; ödemelerde kullanılan sikkelerin ağırlıklarının denetiminden sorumlu devlet memurları istihdam edilmektedir⁴. Bunların yaptıkları denetimler sırasında çeşitli malzemelerden (bakır, kurşun, gümüş, taş) yapılan sikke ağırlıkları (exagia) kullanılmıştır. Sikke ağırlıklarının yapımında kullanılan adı geçen malzemelere MS 5. yüzyıldan itibaren cam da katılmıştır. Camdan yapılmış sikke ağırlıkları bir “Bizans yeniliği” sayılmakta, sadece altın solidus'un alt birimlerinin tartılması amacıyla üretilmiş oldukları ve bunların sikke gibi basılarak oluşturulan bakır alaşımı standart ağırlıkların (exagia solidi) yerini aldıkları belirtilmektedir⁵. Özellikle devlet tarafından kamu görevlilerine (askerlere, memurlara) yapılan ödemelerde ya da yurttaşların devlete

1 Entwistle-Meek 2015, 1.

2 Diocletianus döneminde solidus'un sikke olmaktan ziyade daha çok alım satımda kullanılan bir varlık gibi kullanıldığı ifade edilmektedir. Piyasada bir mal olarak alınıp satılmakta ve solidus'un değeri, fiyatların artışı ve düşüşüne bağlı olarak değişmektedir. Constantinus ise MS 312 yılında solidus'u yeniden ele alarak, Licinus'a karşı kazandığı MS 324 yılı zaferinden sonra bu birimi tüm imparatorluk topraklarına dağıtır; MS 348 yılında yaptığı mali reform sonrasında da solidus basılmaya devam eder: Mattingly 1946, 111,114,115.

3 Entwistle-Meek 2015, 2.

4 Bu kontrol memurlarının istihdamı için Iulianus Apostata (MS 361-363) tarafından bir yasanın çıkartıldığı ifade edilmektedir: Tobias 2016, 38. Ayrıca, Roma dünyasında eskiden beri resmi ağırlık ölçü birimlerinin [şarap için “amphora” (26.26 litre.) zeytinyağı için “metreta”(39.39 litre), tahıllar için “modius” (8.75 litre) veya libra (yaklaşık 327 gr.)] aedidiles emriyle kontrol altında tutulmakta, bunların periyodik denetimlerin yapılmakta ve eksik oldukları tespit edilen ağırlıklar kırılmakta (tahrip edilerek yok edilmekte), bunları kullananlar uzak adalara sürgüne gönderilerek cezalandırılmaktadırlar: Lanciani 1896, 39-40.

5 Pitarakis 2022, 28.

ödedikleri vergilerde altın sikke birimi (solidus) esas alınmaktadır⁶. Devlet ödemelerinde altın kullanımını yansıtan bir yazılı belge, Lydialı Ioannes'in (Ioannes Laurentius Lydus), Anastasius ve Iustinianus dönemleri içinde imparatorluğun yönetsel yapılanmasının bir kesitinin sunulduğu "de Magistratibus" adlı yapıtıdır. Yazar, kendisiyle ilgili bilgi verirken "takhygraphoi" (yazman) olarak devlet kadrosuna atandıktan sonra nasıl servet edindiğinden söz eder ve anlatımında para birimi olarak "altın sikke" kullanır⁷.

Sikke ağırlıklarının doğruluğunun bir devlet tarafından güvence altına alınması gerekliliği nedeniyle cam sikke ağırlıklarının ağırlık garantisinden öncelikle Constantinopolis valisinin (eparkhos) sorumlu olduğu; öte yandan, imparatorluğun büyük kentlerinin valileri tarafından da cam sikke ağırlıklarının basıldığı düşünülmektedir⁸. Cam sikke ağırlıkları üzerindeki monogramlarda görülen adların sayılarının çokluğu, bunların sadece Constantinopolis'te değil; çeşitli taşra eyaletlerindeki valiler tarafından da (Alexandreia veya Antiocheia gibi merkezlerde de) basıldıklarının önerilmesine yol açmıştır⁹. Ayrıca, imparatorların adlarını (I. Iustinianus ve II. Iustin) içeren cam sikke ağırlıkları da bulunmaktadır¹⁰. Azizlerin adları da cam sikke ağırlıkları üzerinde yer alabilmektedir¹¹.

Bizans dünyasında cam ağırlıkların, sikkelerin ağırlıklarının denetiminde kullanılmalarının "doğrudan" kanıtının bulunmadığı yönünde de bir görüş vardır¹². Gerçekten de cam ağırlıkların başta altın sikkeler olmak üzere değerli metallerin ölçümünde kullanıldığını yansıtan verilerin doğrudan değil, dolaylı oldukları söylenebilir. Bu dolaylı kanıtlardan birine örnek olarak Macaristan'da Kunszenmárton'daki bir kuyumcuya ait olduğu düşünülen mezarda çeşitli kuyumcu ekipmanı ve terazilerle birlikte dört tanesi camdan olmak üzere sikke ağırlıkları ele geçmiş olması verilmektedir¹³. Yine Macaristan'daki Avar mezarlıkları olan Jutas ve Pökaszepetk'te de benzer verilerin saptandığı belirtilmektedir¹⁴. Filistin'deki Tell Naharon'da MS 6. yüzyıla ait bir ışikte kantar ve terazilerle bağlantılı olan bronz ve hematit ağırlıkların yanı sıra cam ağırlıkların da saptanması konuyla ilgili yine dolaylı bir veri olarak kabul edilmelidir¹⁵. İsrail'deki Shiqmona'da da bakır alaşımından yapılmış disk şeklindeki ağırlıklarla beraber üzerinde monogramlar bulunan cam ağırlıkların ele geçtiği

6 Tobias 2016, 37.

7 Ioannes Laurentius Lydus, de Magistratibus, 26-27; <https://archive.org/details/bandy-1983-jonn-lydus/page/174/mode/2up>, 11.2.2026; Barker 1995, 87-88.

8 Tekin 2024 a, 31.

9 Bendall 1996, 60.

10 Bendall 1996, 60.

11 Sıvakoç 2018, 229-238.

12 Fulghum-Heintz 1998, 112.

13 Entwistle-Meek 2015, 2; Entwistle 2016, 287-299.

14 Entwistle-Meek 2015, 2

15 Vitto 1980, 214. İlgili yayında bu ağırlıklarla ilgili ayrıntılı bilgi ya da görsellere yer verilmemiş olması nedeniyle, nitelikleri konusunda bir yorum yapmak güçtür.

belirtilmektedir¹⁶. Bunların yanı sıra Anadolu'dan da bir arkeolojik kanıt bulunmaktadır. Sardes'teki "Bizans Dükkanları" kazısı sırasında, "E 14" olarak adlandırılan dükkânda ele geçen üç haç monogramlı cam sikke ağırlığı ile birlikte bronz ve kurşun ağırlıklar, bakır alaşımından bir kantar ile bir teraziye ait parçalar saptanmıştır¹⁷. Bütün bu örnekler, Bizans dünyasında cam ağırlıkların ölçü-tartı işlemlerinde kullanıldıklarını göstermekte ama hiçbirinin üzerinde bunların sikke ağırlık denetiminde kullanıldıklarını doğrudan yansıtan yazıt ya da işaret yer almamaktadır. Buna karşılık, durum İslam dünyasında farklılık göstermekte, MS 8. yüzyıl başlarından itibaren görülen benzer cam disklerin sikke ağırlığı işlevi taşıdıklarının üstlerindeki yazıtlarla "doğrudan" kanıtlandığı örnekler bulunmaktadır¹⁸. Cam nesnelerin sikke ağırlıklarının ölçüm ve denetimi amacıyla kullanılması geleneği, Bizans'tan Arap dünyasına geçmiştir. İlk kez MS 5. yüzyılda ortaya çıkan cam sikke ağırlıklarının daha sonra, MS 7. yüzyılın sonlarından MS 13. yüzyıla kadar Araplar tarafından da kullanımlarına devam edilmiştir¹⁹. Bizans cam ağırlıkların en geç örnekleri MS 7. yüzyıla aittir. Buna neden olarak ham camın üretildiği toprakların MS 7. yüzyıl ortalarından itibaren Arapların eline geçmesi gösterilmektedir²⁰. Araplar, fethettikleri topraklarda başlangıçta yönetimde fazla değişiklik yapmamış ve mevcut kurumların ve yerel bürokrasinin devamını sağlamışlardır. Bu durum, Bizans sikke ağırlıklarının da kullanımının bir süre daha sürmesi anlamına gelmektedir. Ancak, zamanla ağırlıkların kırılmaları, bozulmaları veya kaybolmaları nedeniyle yeni cam ağırlıkların- bu kez farklı stilde ve Arapça yazıtlarla- yapımına gereksinim duyulmuş; böylece, ilk Arap-İslam ağırlıklarının da yapımına başlanmıştır. En erken İslami sikke ağırlığı örneklerin Emevi Halifesi Abdülmelik bin Mervan'ın (egemenlik dönemi: MS 685-705) yaptığı mali reform kapsamında Bizans ve Sasani sikkelerini devre dışı bırakarak en erken İslam (Emevi) sikkelerini basan darphaneyi açması sonrasında (MS 7. yüzyılın son yılları) ortaya çıkmış olmalıdır²¹.

Cam Sikke Ağırlıklarının Biçimsel ve Teknik Özellikleri

Kolaylıkla ve ucuz üretilibilmeleri, aşınmaya veya korozyona karşı dayanıklı olmaları bakımından sikke ağırlıklarının yapımında malzeme olarak "cam" tercih edilmiş olmalıdır²².

Cam sikke ağırlıklarının sahip oldukları ağırlık, işlevleri nedeniyle en önemli fiziksel özellikleridir. Bunların, ortalama 4.55 gr. ağırlığındaki altın sikke olan "solidus", bunun yarı

16 Entwistle-Meek 2015, 3.

17 Entwistle-Meek 2015, 2; Sardes Bizans dükkânlarını ayrıntılı olarak konu alan kitapta, bu üç cam sikke ağırlığı, monogramlı cam mühürler olarak tanımlanmıştır: Crawford 1990, 86, Fig. 464-466.

18 Arap altın sikke birimleri olan dinar, yarım dinar, üçte bir dinar gibi yazıtlar, İslami cam ağırlıklar üzerinde görülmektedir: Fulghum-Heintz 1998, 112. Arap dünyasında en erken tarihli cam sikke ağırlıkları konusunda öncü bir çalışma için Rogers 1873, 60-88.

19 Ignatiadou-Antonaras 2008, 147.

20 Tobias 2016, 39.

21 Balog 1958, 127-128.

22 Stern 2001, 366.

ağırlığındaki “semissis” (yaklaşık 2.27 gr) ve üçte bir ağırlığındaki “tremissis” e (yaklaşık 1.52 gr.) tekabül eden farklı ağırlıklara sahip oldukları görülmektedir²³. Solidus ağırlığı, bir litra’nın (Latince libra’nın) yetmiş ikide biri olarak belirlenmektedir²⁴.

Cam sikke ağırlıklarının yapımında kullanılan hammaddenin Levant bölgesi veya Mısır kökenli olduğunu gösteren analiz sonuçları bulunmaktadır²⁵. Söz konusu hammaddenin imparatorluğun çeşitli merkezlerine taşındıktan sonra işlenerek, disk biçimli ve damgalanmış ağırlıklara dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Elbette ki, atık/dönüştürülmüş camın da sikke ağırlıklarının yapımında (özellikle de yerel işliklerde) malzeme olarak kullanılabileceği düşünülmelidir.

Cam ağırlıkların yapımında, eriyik durumdaki bir cam damlasının düz bir taş ya da metal yüzeye akıtılması ve henüz sıcakken metal bir kalıp ile damgalanması yöntemi kullanılmış olmalıdır. Bu kalıp, oyma (intaglio) biçiminde işlenmiş bulunmakta; böylece sıcak cama bastırıldığında, ağırlıklar üzerinde görülen kabartmalı imge (çoğunlukla monogram) oluşmaktadır. Cam sıcakken ağırlıkların üstlerine vurulan damga, genellikle ağırlığı basan yerel idari veya dini amirin (eparkhos) adını içermektedir. Bu adlandırma, cam sikke ağırlıkları üzerinde en sık uygulanan damga tipi olan monogram’lar kapsamında yapılmakta; ayrıca, imparatorlara, valilere ya da Hz. İsa’ya ait olduğu düşünülen büstler; kimi zaman da tasvir edilen kişinin kimliğini açıklayan yazıtlar da yer alabilmektedir. Selanik Müzesi koleksiyonundaki bir cam sikke ağırlığı üzerindeki hareli ve sakallı büstün Aziz Nikolaos’a ait olduğu yanında yer alan yazıttan anlaşılmakta; böylece, bu eser, azizlerin de cam sikke ağırlıkları üzerinde (belki daha ender olsa da) tasvir edildiklerini göstermektedir²⁶.

Cam sikke ağırlığının üretimi sırasında cam damlasının üzerine uygulanan damgalama işlemi sırasında ortadaki imgeyi çevreleyen, cam ağırlıklar için tipik olan simit şeklinde yüksekçe bir çerçeve oluşmaktadır. Eriyik camın damgalanmadan önce bir kalıba dökülmediği, sadece düz yüzey üzerine damlatıldığı, cam ağırlıkların düzensiz formlarından (çevresi tam düzgün bir daire şeklinde olmamalarından) anlaşılmaktadır²⁷.

Bizans cam sikke ağırlıkları, çeşitli renklerde yapılmaktadırlar. Sıkça görülen yeşil, mavimsi yeşil, açık mavi, kahverengi, sarı, mor gibi renkler, cam hammaddesi içindeki metal

23 Bizans cam ağırlıklarının her birinin solidus’un ve onun alt birimlerinin karşılığı olan “hassas” ağırlığa sahip olmadıkları kimi zaman söylenmektedir. Ancak, bu konuda çok sayıdaki örnek üzerinde yapılan deneysel çalışmalar, cam ağırlıkların altın sikke birimleri ile uyumlu ağırlığa sahip olmak üzere üretilmiş olduklarını ortaya koymuştur: Entwistle-Meek 2015, 2. Bugün elimizde olan cam sikke ağırlıklarının aradan geçen yüzyılların etkisiyle aşındıklarını ve az da olsa ağırlık kaybına uğramış olduklarını da dikkate almak gerekir.

24 Bizans ağırlık ölçü düzeninde Yunanca “litra” (Latince: “libra”) biriminin temel alındığı on ikilik bir sistem kullanılmaktadır. Bir litra’nın on ikide birine (27 gr.) “uncia” adı verilmektedir. Litra’nın ağırlığının tartışmalı olmakla birlikte, bunun bir solidus ağırlığının yetmiş iki katına (327.6 gr., 326.8 gr. veya 324.0 gr.) eşit olması gerektiği belirtilmektedir: Pitarakis 2022, 26; Tekin 2022, 12.

25 Entwistle-Meek 2015, 5-12; Tobias 2016, 38, n.18; Schibille vd. 2016, 1-26.

26 Σινάκογ 2018, 229-238.

27 Entwistle-Meek 2015, 2.

oksitlerle; özellikle de demir veya bakır içeriğiyle ilgili görülmekte; bazı renkler ise fırın ısısı ayarlanarak sağlanan oksidasyon veya redüksiyon ortamları sayesinde elde edilmektedirler²⁸.

Cam Sikke Ağırlıklarının Bizans Dünyasındaki Dağılımları ve Anadolu Örnekleri

Cam sikke ağırlıklarının Bizans dünyasında geniş bir dağılıma sahip olduklarını çeşitli merkezlerde kaydedilen örnekler ortaya koymaktadır. Bu konuda C. Entwistle ve A. Meek tarafından yapılan ayrıntılı yayında yer verilen haritada; İtalya, Yunanistan, Sicilya, Girit, Kıbrıs adaları, Mısır, Anadolu, Levant Bölgesi, Karadeniz'in kuzey kesimi (Azak Denizi-Kırım Yarımadası çevresi), Macaristan cam sikke ağırlıklarının saptandıkları merkezler olarak işaretlenmektedir²⁹. Bu dağılım haritasının oluşturulmasında Suriye, Filistin³⁰, Kıbrıs ve Girit'te, Yunanistan'da Korinth kazılarında ele geçmiş cam sikke ağırlıklarına ilişkin kayıt ve yayınlar kullanılmış olmalıdır³¹. Thessaloniki (Selanik) buluntusu oldukları belirtilen ve şimdi Selanik'teki Bizans Kültürü Müzesi'nde bulunan cam sikke ağırlıkları, bunların Makedonya'daki varlıklarını göstermektedir³². Akdeniz coğrafyası ötesindeki ülkelerde de cam sikke ağırlıklarına rastlanmaktadır. Örneğin, yukarıda da belirtildiği gibi, Macaristan'daki Kunszentmárton'da bir kuyumcuya ait olduğu düşünülen mezarın buluntuları arasında dört cam sikke ağırlığı bulunmaktadır³³. Ayrıca, yine Macaristan'daki Jutas ve Pökaszepetk'te³⁴ saptanmış cam sikke ağırlıklarının vardır. Hatta İskitya'daki Capidava'da (Romanya) bir Bizans kalesinde yapılan kazılarda, o coğrafyada "beklenmedik" bir buluntu olarak nitelenen bir cam sikke ağırlığı ele geçmiştir³⁵. Adı geçen buluntular, bu nesnelerin dağılımının sadece Akdeniz dünyası ile sınırlı olmadığını; Avrupa'ya ve Asya'ya doğru da nüfuz ettiklerini göstermektedir³⁶.

Cam sikke ağırlıklarından, buluntu yerleri bilinenlerin çoğunun günümüz Türkiye'si topraklarında ele geçmiş olduğunun belirtilmesi, söz konusu nesnelerin Anadolu'daki

28 Entwistle-Meek 2015, 10.

29 Entwistle-Meek 2015, Fig.1.

30 Vitto 1980, 214. Kudüs buluntusu bir cam sikke ağırlığı da Constantinopolis baskısı olarak değerlendirilmektedir: Shaham-Devira-Barkay 2023, 141-152.

31 Cam ağırlıkların birçoğunun Mısır'da basıldığı konusunda bir görüşe yer verilmekle birlikte; bu konuyla ilgili herhangi bir doğrulayıcı kanıt ilgili yayında sunulmamaktadır: Davidson 1952, 333-334, no.2870-2876.

32 Antonaras 2019, 258-260, no.406, 413. Bu iki örneğin yanı sıra müze kayıtlarına buluntu yeri bilinmeyen eserler olarak geçen cam sikke ağırlıkları da bulunmaktadır. Aynı müzenin koleksiyonunda yer alan bir cam sikke ağırlığı üzerinde Aziz Nikolaos'un tasvir edildiği belirtilmektedir: Σινάκος 2018, 229-237.

33 Entwistle 2016, 287-300.

34 Entwistle-Meek 2015, 2.

35 Oprüş 2023, 72, 75-76, fig. 4-5.

36 Cam sikke ağırlıklarının Balkanlar'daki ve Aşağı Tuna Bölgesi'ndeki dağılımı konusunda bkz. Oprüş 2023, 71-91.

kullanımlarının yoğunluğunu göstermesi bakımından önemlidir³⁷. Son zamanlarda sistemli kazılarda saptanan ve çeşitli yayınlarda duyurulan örnekler, bu durumu doğrulamaktadır:

Cam sikke ağırlıklarının üzerindeki monogramlardaki eparkhos adlarından yola çıkılarak, öncelikli olarak basıldıkları yerin başkent Constantinopolis olduğu düşünülürse, İstanbul'da Yenikapı buluntuları haricinde kentte yapılan kazılardan ele geçen kaydedilmiş hemen hiç örneğin bulunmaması dikkat çekicidir³⁸. Ayrıca, bugün İstanbul'daki Pera Müzesi koleksiyonunda yer alan ama kesin buluntu yeri bilinmeyen (sadece Doğu Akdeniz kökenli oldukları belirtilen) yayınlanmış dört cam sikke ağırlığı yayınlanmıştır³⁹. Cam sikke ağırlıklarının başkentteki örneklerinin kayda geçmemiş, yasa dışı yollarla kaçırılmış veya henüz yayınlanmamış olmalarıyla açıklamak doğru olacaktır. Kazı buluntusu olmamakla birlikte, ilgili yayında İznik (Nicaea) kökenli olarak belirtilen cam sikke ağırlıkları İstanbul'daki Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Koleksiyonu'nda yer almaktadırlar⁴⁰.

Batı Anadolu'da sistemli kazıların yürütüldüğü, Assos⁴¹, Pergamon⁴², Ephesus⁴³,

37 Tobias 2016, 37. Yurtdışındaki müzelerde ve özel koleksiyonlarda yer alan cam sikke ağırlıklarının önemli bir kısmının da kökenleri, Anadolu toprakları olmalıdır. Taştemür ve Dinç'in kıymetli çalışmalarında işaret ettikleri gibi, yirminci yüzyılın başında Osman Nuri Bey adıyla tanınan kişinin Hermitage Müzesi'ne kaçırdığı (sattığı) yetmiş iki tane cam sikke ağırlığı (on tanesinin İzmir buluntusu olduğu belirtilir) kaçakçılığın boyutunun büyüklüğünü göstermektedir: Taştemür-Dinç 2025, 39, n.48; Guruleva 2018, 111-120.

38 Müze veya kazı depolarında önem verilmeyerek, bir kenara atılmış İstanbul buluntusu cam sikke ağırlıklarının varlığını tahmin etmek güç değildir. İstanbul, Marmaray Kazıları sırasında Yenikapı'da bulunan cam sikke ağırlıkları konusunda bkz. Atik 2009, 15, fig.73-74; Atik 2014, 199, Res. 4. Ne yazık ki bu yayınlarda cam sikke ağırlıklarının niteliği, özellikleri konusunda hiçbir ayrıntılı bilgi verilmemekte, değerlendirme yapılmamaktadır.

39 Pera Müzesi 2022, 112-113. Ayrıca, müze teşhirinde de çok sayıda cam sikke ağırlığı yer almaktadır.

40 Canav 1985, 91, no.150-152; aynı koleksiyona satın alınarak kazandırılan ancak buluntu yerleri belli olmayan cam sikke ağırlıkları da bulunmaktadır: no.148,149,151,153.

41 Assos'ta Batı Kapısı'ndaki bir şapel kompleksinde yapılan kazılarda ele geçtiği belirtilen 1.9 gr. ağırlığındaki cam ağırlık (semissis =1/2 solidus) üzerindeki damgada iki haç arasında imparator büstünün ve Ακακίου adının (Akakios'un genetik tekil hali) bir kutu monogramının yer aldığı belirtilmekte; buluntu MS 6. yüzyıla tarihlenmektedir: Tekin 2024 a, 31-32, kat. no. 19.

42 Pergamon'da biri Büyük Gymnasium buluntusu olduğu belirtilen cam sikke ağırlıkları konusunda bkz. Schwarzer-Rehren 2021, 178, 200, pl. 11, no.138.

43 Ephesus Agorası buluntuları arasında MS 6. yüzyıla ait cam sikke ağırlıkları bulunmaktadır. İlgili yayında, bunların farklı monogram'lara sahip, toplam yedi örnekten oluştuğu anlaşılmakta; hepsinin açık sarımsı yeşil camdan yapıldığı belirtilmektedir. Söz konusu ağırlıkların, aynı yerde ele geçen sikkelerin oluşturduğu kronolojik çerçeveye uyumlu oldukları söylenmektedir. Örneğin, cam ağırlık örneklerinden biri, Agora'da bulunan en geç sikke olan Mauricius Tiberius sikkelerinde görülen monograma sahip bulunmaktadır: Czurda Ruth 2005, 159. Ayrıca, Efes Müzesi koleksiyonundaki söz konusu cam sikke ağırlıkları konusunda bkz. Tekin 2024 b, 190-192, no.287-298.

Kadikalesi (Anaia)⁴⁴, Smyrna⁴⁵, Teos ve Metropolis⁴⁶, Laodicaea⁴⁷ gibi merkezlerde ele geçen cam sikke ağırlıkları bulunmaktadır. Sardes'te bulunan çok sayıdaki örnek, sadece iyi belgelenmiş olmaları nedeniyle değil, aynı zamanda bunların ayrıntılı olarak değerlendirildiği ve yorumlandığı bir yayının yapılmış olması bakımından özel önem taşımaktadırlar⁴⁸. İç Batı Anadolu'daki Akmonia⁴⁹ ve Amorium⁵⁰ da cam sikke ağırlıklarının saptandığı merkezler olarak öne çıkmaktadırlar.

Tyana (Niğde, Kemerhisar) buluntusu olduğu kayıtlara yansıyan bir örnek Niğde Müzesi koleksiyonunda yer almakta; aynı müzede buluntu yeri belirsiz bir başka cam ağırlık daha bulunmaktadır⁵¹. Daha kuzeyde, Paphlagonia'daki Hadrianoupolis'te⁵²; ayrıca, güneyde

44 Kadikalesi kazılarında bulunmuş iki cam ağırlık vardır. Ancak, bunların Kadikalesi'ndeki hangi yapı veya mekânda, nasıl bir konumda ele geçtikleri, ağırlıkları, tarihleri konusunda ilgili çalışmada hiçbir bilgi verilmemektedir. Damga izlerinin belirsiz olduğu ifade edilmekte; sunulan görsellerden, Erken Bizans ağırlıkları olduğu anlaşılmaktadır: Hazinedar Coşkun 2012, 31, 33, 207-208, kat. no.283-284.

45 İzmir kökenli oldukları bilinen bir grup sikke ağırlığının Şerif Osman Nuri Bey tarafından Rusya'daki St. Petersburg'daki Hermitage Müzesi koleksiyonuna satıldığı bilinmektedir: Guruleva 2018, 111-120.

46 Smyrna, Teos ve Metropolis buluntusu oldukları müze teşhirinde belirtilen cam sikke ağırlıkları, İzmir'de Alsancak'taki eski Tekel Sigara Fabrikası'nda oluşturulan kültür merkezinin (İzmir Kültür Sanat Fabrikası) arkeolojik eserler koleksiyonu teşhirinde yer almaktadırlar. Metropolis kazılarında Aşağı Hamam-Palaestra'da palaestra'nın kuzey galerisinde bulunan 1.36 gr. ağırlığındaki yeşil camdan ve üzerinde (aşınmadan dolayı belirsiz) bir büst ve etrafında yazıt olduğu tahmin edilen cam ağırlık bu teşhirdeki eserlerden biri olmalıdır. Söz konusu ağırlık, mevcut tipolojiler bağlamında değerlendirilerek, MS 6. ve 7. yüzyıllara tarihlenmiştir: Akkuş Koçak 2021, 127, 456, kat. no. 588, lev. 59.

47 Laodicaea'da bulunan üç cam sikke ağırlığı vardır. Bunlardan birinin Septimius Severus Nymphaeum'u, diğerinin Laodicaea Kilisesi Güney Mekânı, üçüncüsünün ise Tapınak A – Doğu Sokağı buluntusu olduğu belirtilmekte; Yapılan değerlendirmede bunlar MS 5. ve 6. yüzyıllara tarihlenmekte; henüz üç örnekle temsil edilmekle birlikte, kentin önemli bir ticari merkez olduğu dikkate alındığında, Laodicaea'da çok sayıda cam sikke ağırlığının bulunabileceği tahmininde bulunmaktadır: İnceelgil 2023, 243-246, kat. no. 504-506, lev. 69.

48 Fulghum-Heintz 1998, 105-120.

49 Taştömür-Dinç 2025, 25-43.

50 Amorium kazılarında bulunan tek cam sikke ağırlığının genel görünümü ve ağırlığı bakımından Sardis örneklerine benzediği ancak, farklı bir monograma sahip olduğu; ağırlığının (4.20 gr.) ise yaklaşık olarak 1 solidus'a eşit bulunduğu belirtilmektedir: Lightfoot 2012, 379,382,384, fig.11/3.

51 Ünlüer 2018, 351, 359-360, 365, kat. no. 17-18, Res. 17 a-b, 18 a-b.

52 Cam sikke ağırlığının üzerindeki yazıtta MS 522-523 yıllarında Constantinopolis piskoposu olan Theodotos'un adı yer aldığı belirtilmektedir: Fünfschilling-Lafı 2013, 42, Abb.10; ayrıca, bu buluntunun ilk yayını için bkz. Lafı 2009, 168, fig.7

Limyra⁵³, Cilicia'da Anemurium⁵⁴ ve Elaiussa Sebaste'de⁵⁵ de cam sikke ağırlıkları ele geçmiştir. Cam sikke ağırlıklarının Cilicia'daki varlığını yansıtan bir kanıt da Hermitage Müzesi'ne Osman Nuri Bey tarafından satılan örnekler arasında Mersin'de bulunduğu belirtilenlerin de olmasıdır⁵⁶. Elaiussa Sebaste'ye yakın bir Cilicia eskiçağ yerleşim merkezi olan Olba kazılarında bulunan ve bu çalışmada ele alınan cam sikke ağırlığını da yukarıdaki listeye eklemek gerekir. Olba, manastırı ve çok sayıdaki kilisesinin yanı sıra, yazılı belgelerle de Erken Hıristiyanlık Dönemi'ndeki önemi doğrulanan bir merkezdir⁵⁷. Bu durumda, dönem için tipik sayılan nesneler olan cam sikke ağırlıklarından bir örneğin kentte ele geçmiş olması doğal karşılanmalıdır.

Olba Su Kemerı Kilisesi Cam Sikke Ağırlığı

Bu çalışmaya konu olan cam sikke ağırlığı, 2024 yılı Olba Su Kemerı Kilisesi kazıları sırasında ele geçmiştir (Lev. 1-2). Söz konusu kilise, Olba'da akropolis ile Doğu Vadisi arasındaki derin vadiyi kesen ve Limonlu akarsuyunun kaynağı olan Kızılgöç'ten kente su getiren iletim sisteminin anıtsal bir parçası olan su kemerinin kuzey kesiminde son yıllarda yapılan kazılar sırasında ortaya çıkartılmıştır⁵⁸.

Cam sikke ağırlığı, yukarıda teknik özellikler konusundaki alt başlık altında belirtildiği gibi, düz bir yüzey üzerine damlatılan eriyik camın üzerinin damgalanması yöntemiyle yapılmıştır. Bunun için yuvarlak kesitli bir damganın kullanıldığı anlaşılmakta; böylece, damgalanan kısmın etrafında simit şeklinde yüksekçe bir çerçeve oluşmaktadır. Ağırlık, sarımsı renkte camdandır ve üzerinde başının gerisinde bir hare olan (belki sakallı) bir erkek büstü cepheden görülmekte; net olarak seçilememekle birlikte başın sağ tarafında (figürün sol tarafında) bir haç yer almakta ve 2.2 cm. çapındaki ağırlığın damgası üzerinde herhangi

53 Limyra kazılarında üstlerinde monogramlar olan altı cam sikke ağırlığı ele geçmiştir: Baybo 2016, 95-96.

54 Anemurium'dan yayınlanmamış bir cam sikke ağırlığı örneğinden söz edilmektedir: Fulghum-Heintz 1998, 113, n. 24. Geçmişte J. Russell başkanlığında yapılan Anemurium kazılarında ele geçen küçük buluntularla ilgili yayında da standart Bizans sikke ağırlıkları ile eşleşen bronz ağırlıkların, bir kantara ve bir kuyumcu tartısına ait parçaların ele geçtiği belirtilmektedir: Russell 1982, 136, fig. 1.9-11, 1.7-8, 1.12. Bu buluntular, Anemurium yaşantısı içinde bu tür hassas ağırlık ölçümlerinin yerinin olduğunu göstermekte ve cam sikke ağırlıklarının da kentte kullanılmakta olduğu ihtimalini güçlendirmektedir.

55 Elaiussa Sebaste kazılarında bulunan iki cam sikke ağırlığından biri kentin endüstri ve yerleşim alanından; diğeri ise Roma Tapınağı-Bizans Kilisesi kompleksinden ele geçmiştir. Her ikisi de MS 6. yüzyılın ikinci yarısı ve 7. yüzyıla tarihlenmektedir. Birinin üzerinde haç monogram, diğersinin üzerinde kutu monogram yer almaktadır. Ağırlıkları bakımından biri solidus, diğeri semmissis'e eşittir: Borgia 2021, 300-302.

56 Guruleva 2018, 113.

57 Özyıldırım 2012, 108-113.

58 Söz konusu kilise ile ilgili bir makale, Olba Kazıları Başkanı Yavuz Yeğın tarafından kaleme alınmış bulunmakta ve Seleucia dergisinin bu sayısında (Seleucia XVI. 2016, 75- 92) okuyuculara sunulmaktadır.

bir yazıt ya da monogram bulunmamaktadır. Sahip olduğu 4.21 gr. ağırlığı nedeniyle, bir altın solidus karşılığı olarak üretilmiş olmalıdır.

Cam sikke ağırlığına benzer cam buluntu olarak yine Olba Su Kemer Kilisesi kazılarında ele geçen disk biçimli objeden de burada söz etmek gerekir (Lev. 3). Bir solidus'a tekabül eden 4.45 gr. ağırlığa sahip olması ve biçimsel özellikleri nedeniyle başlangıçta bunun da bir sikke ağırlığı olduğunun düşünülmesine karşın, 2.5 cm. çapındaki bu küçük cam diskin kenarında bir asma halkası için yapılmış biçimlendirmenin izlerinin bulunması, bunun Geç Antik Çağ ve Erken Bizans Dönemi için tipik sayılan bir cam pendant olduğu sonucuna varılmasına yol açmıştır⁵⁹. Son derece aşınmış durumda olması nedeniyle pendantın üzerindeki betimleme konusunda herhangi bir yorum yapmak mümkün değildir. Bu buluntu ile ilgili en dikkat çekici özellik, Olba'da Geç Antik Çağ içinde çok sayıda parça ile temsil edilen, kazı yapılan hemen her sektörde saptanan kandillerde, kadehlerde ve pencere camlarında sıkça kullanılan mavimsi renkteki cam malzeme ile benzer renk ve doku özelliklerine sahip olmasıdır⁶⁰.

Değerlendirme ve Sonuç:

Bizans cam sikke ağırlıkları, uzun süre çok ilgi çekmeyen, fazla yayının yapılmadığı bir arkeolojik malzeme grubu olarak kalmıştır. Kazılarda bulunan ya da müze koleksiyonlarındaki birçok örnek, önemsenmeksizin bir kenara bırakılmış olmalıdır. Son yıllarda kazı buluntularının daha titizlikle incelenmesi, konu ile ilgili çalışma ve yayınlarda artış kaydedilmesi sayesinde cam sikke ağırlıklarının nitelikleri ve dağılımları konusu aydınlanmaya başlamıştır.

Bu konuda yapılan en ayrıntılı ve bilgilendirici yayın, British Museum koleksiyonunda bulunan cam ağırlıklar ele alınarak yapılan tipolojiyi içermekte; kısıtlı sayıda örnekle yola çıkılmış olmasına karşın, sonuçları bakımından önem taşıyan bu çalışmada dört temel kategori (Tip A-B-C-D) belirlenmektedir. Aynı yayında ayrıca bunlar üzerinde yapılan analizlerle coğrafi kökenlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır⁶¹.

59 Cam pendantların asma halkalarının ne şekilde biçimlendirildiği konusunda farklı öneriler vardır: Entwistle-Finney 2013, 132. Olba örneği, cam henüz sıcakken bu biçimlendirme yapıldığı sırada bir maşa ile disk biçimli pendantın tutulduğunu gösteren ize sahiptir.

60 Bu durum, söz konusu eserin Geç Antik Çağ içinde etkinlik gösteren ve Olba'da kullanılan kandilleri, kadehleri, pencere camlarının temin edildiği bir yerel (?) bir cam işliğinin imalatı olması gerektiğini akla getirmektedir. Olba'da henüz yerel üretimi kanıtlayan bir cam fırını ya da işliğine ait arkeolojik izlere rastlanmamakla birlikte, kentte Geç Antik Çağ'da basit üretim noktalarında cam nesnelerin yapılmış olabileceğini düşünmek mümkündür. Olba'da kazılarda bulunan Geç Antik Dönem cam kadeh ve kandil buluntuları konusundaki ayrıntılı bilgiler için bkz. Erten-Akkuş Koçak 2019, 345-362.

61 Entwistle-Meek 2015, 1-14. Bu çalışmada cam ağırlıklar için dört ana kategori belirlenmiştir. Bunlardan ilki ("Tip A"), "imparatorluk tipi" olarak nitelenmekte ve üzerindeki damgada bir imparator büstünün (kimi zaman Hz. İsa ya da Constantinopolis ya da Roma valilerinin büstleriyle bir arada) ve ona eşlik eden yazıtın veya monogramın yer aldığı örneklerden oluşmaktadır. "Tip B" üzerinde ise bir eparkhos büstü ve bu kişinin kimliğini açıklayan yazıt bulunmaktadır. "Tip C" en yaygın gruptur ve bir haç monograma veya kutu monograma sahip olan örneklerdir. "Tip D", Arap-Bizans cam sikke ağırlıklarından oluşmaktadır.

Üzerinde hareli ve sakallı bir büstün yer aldığı Olba cam sikke ağırlığını (Lev. 1-2) adı geçen çalışmada “Tip A” başlığı altında sınıflanan örnekler kapsamında incelemek ve büstün bir imparatora, bir azize ya da Hz. İsa’ya ait olabileceğini önermek başlangıçta mümkün görünmektedir. Ancak, ağırlık (görülebildiği kadarıyla) bir yazıt ya da monograma sahip bulunmamakta; bu bakımdan “Tip A” örneklerinden belirgin bir farklılık göstermektedir. Bizans ağırlıklarının imparator büstü damgalı örneklerinin istisnasız olarak bir yazıt veya monograma sahip oldukları belirlenmektedir⁶². Arap-Bizans cam sikke ağırlıkları kapsamında yapılan bir diğer sınıflamada ise bir başka tipin P. Balog tarafından saptanmış olduğu görülmektedir. Bu tip (Tip III), sadece bir büstün yer aldığı ve yazıtsız örneklerden oluşmakta, süslemelere rastlanmamakta, sadece baskının yol açtığı kalın bir çevresel bant yer almaktadır. Büstler cepheden ve çok yalın ve yüz detaylarının algılanması mümkün olmayacak biçimde işlenmektedir⁶³. Bu durumda, Olba cam sikke ağırlığı, Balog’un Tip III olarak adlandırdığı grupla örtüşen özelliklere sahip görünmekte ve Entwistle-Meek’in Tip D (Arap-Bizans Ağırlıkları) olarak sınıfladığı grup kapsamında ele alınabileceği anlaşılmaktadır. Bu tipteki cam sikke ağırlıkları üzerindeki büstlerde de olasılıkla imparatorun veya eparkhos’un tasvir edilmekte olduğu önerilmekte ve büstün iki yanında birer haçın da yer alması ortak bir özellik olarak ifade edilmektedir⁶⁴. Olba cam ağırlığı üzerinde de büstün yanında bir haçın bulunduğu anımsanırsa, adı geçen buluntunun Arap-Bizans cam ağırlık tipi kapsamında incelenebileceği açıklık kazanmaktadır. Bu durumda, Bizans cam ağırlık geleneğinin son temsilcilerinden olan bir tipin üyesi olan söz konusu ağırlığın Olba’nın yerleşime sahne olduğu sürecin sona erişini yansıtan bir buluntu olması da dikkat çekicidir⁶⁵.

Olba Su Kemer kilisesi buluntuları arasında yer alan cam pendant ise bu çalışmanın konusu olan cam sikke ağırlığına benzer ve onun çağdaşı olan bir eser olarak değerlendirilmelidir (Lev.3). Üstlerinde pagan, Hristiyan ya da Yahudi sembollerine, çeşitli figür ve sahnelerle sahip olan cam pendant’ların, özellikle Suriye ve Filistin’de yaygın oldukları ve MS 4. ve 5. yüzyıllarda, büyülu anlamlara sahip birer amulet olarak, apotropaik işlevleri nedeniyle sahipleri tarafından takıldıkları önerilmektedir⁶⁶. Olba örneğini de bu kapsamda değerlendirmek ve bu eserlerin geniş yayılım tablosuna Olba’yı da eklemek olasıdır⁶⁷.

62 Balog 1958, 134.

63 Balog 1958, 135; Entwistle-Meek 2015, 5.

64 Entwistle-Meek 2015, 5.

65 Olba’da tarihsel ve arkeolojik veriler bağlamında yerleşimin son bulması konusundaki yayınlar için bkz. Erten 2014, 47-72; Erten 2020, 95-104.

66 Stern 2001, 362; Entwistle-Finney 2013, 136-137. Bunların genellikle mezar buluntusu olarak ele geçtikleri de ifade edilmektedir: Entwistle-Finney 2013, 136, 141-142. Palmyra’da bulunan ve yerel olarak üretildikleri öne sürülen üzerinde süsleme veya yazıtların bulunduğu küçük disklerin (jetonların) Roma İmparatorluk Dönemi’nin ilk üç yüzyılı içinde, kişiler ve toplulukların tanrılara kurban sunma törenlerine giriş biletleri olarak kullanılmakta olduğu ifade edilmektedir. Genellikle pişmiş topraktan ve bazen de metalden yapılan bu disklerin camdan örnekleri de bulunmaktadır: Gawlikowska 2015, 294-296, fig.7-9. Bu konuda değerli bilgilerini benimle paylaşan Prof. Dr. Emre Taştür’e teşekkür ederim.

67 Cam pendant’ların coğrafi yayılımları konusunda bkz. Entwistle-Finney 2013, 139-141. Bu yayında Anadolu’dan bu grup eserlerin ele geçtiği merkez olarak sadece Sardes yer almaktadır.

Asıl konumuz olan ve Olba'da bulunan cam sikke ağırlığına geri dönersek, bu konudaki önemli bir nokta, onun ele geçtiği konumla (Su Kemer Kilisesi kazıları) ilgilidir. Cam sikke ağırlıklarına ilişkin çalışmalarda genellikle onların teknik özellikleri ya da sahip oldukları betimlemeler, tarihlemeleri, vb. konusunda değerlendirmeler yapılmaktadır. Buna karşılık, birçoğunun tam olarak hangi konumda saptandığı ve ele geçtikleri mekân ile olan bağlantıları konusunda bilgi verilmemekte ve yorumlar yapılmamaktadır⁶⁸. Olba örneğinin kesin buluntu yerinin belli olması (Su Kemer Kilisesi) bu konuda değerlendirme yapmamızı mümkün kılmaktadır.

Iustinianus'un emirnamelerini içeren “Novella Constitutiones” adlı yapıtta şöyle denmektedir⁶⁹:

“Kamu vergilerini toplayanların, vergi mükelleflerimize zarar vermemek için doğru ağırlık ve ölçüler kullanmalarını emrediyoruz. Vergi mükellefleri, tahsildarların kullandığı ağırlık ve ölçüler nedeniyle zarar gördüklerini düşünürlerse, vergi olarak teslim edilen malların ağırlığını veya ölçüsünü belirlemek için kullanılan ağırlık ve ölçüler en yüce valilerden ve altın, gümüş ve diğer metalleri tartmak için kullanılan ağırlık ve ölçüler de en yüce imparatorluk yöneticilerinden almalarına izin verilecektir. Söz konusu ağırlık ve ölçüler her **şehrin kilisesinde** muhafaza edilecek ve yalnızca vergi mükellefleri tarafından teslim edilecek malların miktarlarının belirlenmesinde, haraçların belirlenmesinde, askerlerin maaşlarının ödenmesinde ve bu türden diğer işlerde kullanılacaklardır.”

Emirnamede yazılanlar, vicdansız tahsildarların çıkabileceğinin ve bunun vergi ödeyen halka zarar verebileceğinin merkezi yönetim tarafından açıklıkla idrak edilmiş olduğunu ve bu konuda etkin önlemlerin alınmaya çalışıldığını göstermektedir. Altın ve gümüş tartmak için kullanılacak hassas ölçü ve ağırlıkların saklanacağı en güvenli yer olarak da kiliseler gösterilmekte; devlete ait resmi ağırlık ve ölçülerin kentlerin en büyük ve kutsal kiliselerinde korunmakta olduğu belirtilmektedir⁷⁰. Bu durumda, Olba'da bulunan cam ağırlığın kilisenin korunaklı mekânında, din adamlarının gözetimi altında tutulduğu anlaşılmaktadır⁷¹. Bu

68 Sardes kazılarında bulunan cam sikke ağırlıkları konusunda yapılan yayın, bu genellemenin dışında kalmaktadır. Bunlarla ilgili olarak yapılan değerlendirmede, bir ahşap kutu içinde muhafaza edildikleri düşünülen ve yirmi bir cam sikke ağırlığından oluşan takımın, kentin Geç Antik Dönem yerleşim alanındaki bir konut kompleksine ait olan “O Mekânı” içinde ele geçtiği ifade edilmekte ve bu konuda yorumlar yapılmaktadır: Fulghum-Heintz 1998, 114-116.

69 Novella Constitutiones 128.XV. https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/N128_Scott.htm 2.Şubat.2026.

70 Tekin 2022, 12. Sikke ağırlıklarının Roma İmparatorluğu'nda saklandıkları yerler arasında “stationes” (yol üstü durakları) ve “mansiones” (yol üstü konaklama tesisleri) bulunmakta; ayrıca Andriake'de bulunan MS 4. yüzyıla ait bir yazıtta ise ağırlık ve ölçülerin granarium'da muhafaza edildikleri ifade edilmektedir: Tekin 2022, 12.

71 Aslında devlet güvencesi taşıyan ağırlık birimlerinin kutsal mekânlarda saklanması geleneği Roma'nın pagan geçmişine dayandığı da düşünülebilir. Bilindiği gibi, Roma'da standart ölçülerin orijinaleri başta Capitol Tepesi'ndeki Iuppiter Tapınağı olmak üzere, Forum Romanum'daki

“değerli” cam ağırlığın, Su Kemer Kilisesi’nin kazılar sırasında açığa çıkartılan ve apsis’in güneyinde yer alan ve kiliseye ait liturjik veya kutsal sayılan objelerle birlikte saklandığı “diaconicon” mekânında muhafaza edilmekte olduğunu önermek mümkün görünmektedir. Elaiussa Sebaste kazılarında bulunan cam sikke ağırlıklarından birinin de yine bir kilisede ele geçmiş olması, bölgede Iustinianus emirnamesine uygun hareket edildiğini göstermektedir.⁷²

Anadolu’da yapılan kazılarda kiliselerde ele geçen cam sikke ağırlığı örneklerini çoğaltmak ve bunların kiliselerde muhafaza edilen, koruma altına alınmış değerli nesneler olduklarını önermek mümkündür. Örneğin, Laodicea’da bulunan üç cam sikke ağırlığından birinin kentteki kilisenin güney mekânı içinde ele geçtiği belirtilmekte; bir diğeri ise yine bu kilise ile bağlantılı olduğu ifade edilen Tapınak-A, Doğu Sokağı buluntusu olduğu söylenmektedir.⁷³ Assos’ta da bir cam ağırlık, Batı Kapısı Şapel Kompleksi buluntusu olarak kayıtlara geçmiş bulunmaktadır.⁷⁴ Sardes’te ele geçen 21 örnekten oluşan cam sikke ağırlığı buluntularının da bir Hristiyan dini yapısı ile olası bağlantısı sorgulanmakta; bunlar her ne kadar Lydia sur duvarının üzerine inşa edilen bir yerleşim alanı/konut kompleksinde ele geçmiş olsalar bile, bulundukları mekânın bir şapel veya küçük kilise olarak kullanılmış olabileceği konusunda öneride bulunmaktadır.⁷⁵ Bir kısım cam sikke ağırlıklarının ise kazı buluntusu olmalarına karşın, ele geçtikleri konum veya mimari kontekst ya bilinmemekte ya da (önemli olduğu halde) belirtilmemektedir.⁷⁶ Bunların da dinsel veya kamusal yapılarla ilgilerinin olması mümkündür.

Son olarak, Olba’da bulunan cam sikke ağırlığının kentin MS 5. ve 7. yüzyıllar arasındaki sosyal ve ekonomik durumu ve yaşantısı ile ilgili bilgi veren bir buluntu olduğunu da vurgulamak gerekir. Estetik ya da sanatsal değerlerinden ziyade işlevi ile öne çıkan cam sikke ağırlığı, Olba’da ve bölgede imparatorluk genelinde geçerli mali uygulamaların devrede

Castor-Pollux, Mars Ultor tapınakları gibi kutsal ibadet yapılarında saklanmaktaydılar. Tivoli’de Hercules Tapınağı’nda üç tane *mensae ponderariae* saptanması da kutsal mekânların ölçü birimlerinin muhafaza edilmesi için kullanıldığını kanıtlamaktadır. Aynı geleneğin daha sonra kilise tarafından da kabul edildiği ve belli başlı bazilikalarda da ponderaria’ların oluşturulduğu belirtilmektedir: Lanciani 1896, 40-41.

72 Borgia 2021, 301-302.

73 İncegil 2023, 244-245, no. 505-506

74 Tekin 2024 a, 31.

75 Fulghum-Heintz 1998, 114.

76 Pergamon kazılarında bir örneğin nerede bulunduğu bilinmemekte, diğeri için “stadtgrabung” gibi belirsiz bir konum verilmektedir: Schwarzer-Rehren 2021, 178; Limyra kazı buluntuları için de benzer bir durum söz konusudur. Kentte ele geçen cam sikke ağırlıklarının birçoğu için SO 30/1 sektörü gösterilmekte ama bu buluntu yeri konusunda herhangi bir bilgi verilmemektedir: Baybo 2016, 95-96, B 264-B 268. Kadıkalesi örnekleri için buluntu yeri olarak gösterilen “V-24 (Tabyalar)” ifadesi de yetersizdir: Hazinedar Coşkun Coşkun 2012: 207-208, kat. no. 283-284. Hadrianopolis veya Pergamon’dan birer örnekte olduğu gibi, cam sikke ağırlıklarının hamamlarda bulunan örnekleri de vardır: Hadrianopolis, Bad A buluntusu cam ağırlık için bkz. Fünfschilling-Lafı 2013, 42; Pergamon Büyük Gymnasium-Doğu Hamamları cam ağırlık buluntusu için bkz. Schwarzer-Rehren 2021, 178. Laodicea’dan bir cam ağırlık örneği ise, Septimius Severus Nymphaeum’u buluntusu olarak kaydedilmektedir: İncegil 2023, 244, no. 504.

olduğunu göstermekte; belli bir ticari ve mali yaşantının, dinsel yapılanmanın kentteki geçerliliğini ortaya koymaktadır. Kilisede koruma altına alınmış standart birim olarak saklanan cam sikke ağırlıkları, vergiler toplanırken, memurlara ödeme yapılırken ya da kente gelen tüccarlar alışveriş yaparlarken ortaya çıkartılarak kullanılıyor olmalıdırlar.

Dağlık Cilicia'da Corycus'un bir liman kenti olarak MS 4. ve 6. yüzyıllar arasında büyük rağbet gördüğü belirtilmekte; çeşitli mesleklere mensup, esnaf loncaları oluşturan kişilerin kentte yaşadıkları mezar yazıtlarıyla kanıtlanmakta⁷⁷; aynı süreç içinde Corycus ve yakınındaki merkezlerde de (Elaiussa Sebaste, Seleucia ad Calycadnum) hızlı bir mimari yapılanma gerçekleşmektedir. Bu gelişimin nedeni olarak ticaretin canlılığı gösterilmekte, özellikle başta zeytinyağı olmak üzere çeşitli yerel ürünlerin en büyük pazar niteliğindeki başkent Constantinopolis'e söz konusu limanlardan nakledildiği belirtilmektedir⁷⁸. Özellikle MS 5. yüzyılda Isaurialı Zeno'nun imparator olması bölgenin önemini arttırmıştır. Hatta Zeno'nun iktidarını bir ara kaybettiği yaklaşık iki yıllık süre (MS 475-476) içinde memleketi olan Isauria'ya döndüğünde kaldığı merkezlerden birinin de Olba olduğuna ilişkin öneriler vardır⁷⁹.

Dağlık Cilicia'nın Geç Antik Çağ'da tarım ve ticaretle gelişen kıyı kentlerinin yanı sıra karasal bir merkez olan Olba'nın da bu canlı yaşama dahil olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Kentin gelişiminde, özellikle de ticaretin canlılığında Şeytanderesi Vadisi'nin oluşturduğu derin jeolojik yarığın içinde denize doğru uzanan dağ geçit güzergahı ve aynı zamanda buna paralel ilerleyen akarsu yoluyla da doğrudan kıyıda ki limanlara bağlı bulunması etkili olmalıdır. Olba'nın doğal koşullarına uygun olarak üzüm yetiştiriciliği ve şarap üretiminin yapıldığı arkeolojik verilerle kanıtlanmaktadır⁸⁰. Kent, Hristiyanlığın güç kazanmasıyla birlikte Olba; manastırı, çok sayıdaki kilisesiyle önemli bir dini merkez niteliği taşımaktadır. Bu son parlak sürecin MS 7. yüzyılda son bulduğunu arkeolojik veriler yansıtmakta; imparatorluk otoritesinin zayıflamasının, deprem ve salgın hastalık gibi doğal afetlerin, Sasani ve Arap akınlarının bölgedeki yerleşim merkezlerinin (Olba da dahil olmak üzere) çoğunun terk edilmesiyle sonuçlandığı anlaşılmaktadır⁸¹. Olba Su Kemer Kilisesi'nde bulunan cam ağırlığın bu kriz ortamına ait bir nesne olarak, ağırlık ve ölçü birimlerinde Bizans'tan Arap düzenine geçiş sürecinin bir temsilcisi olduğunu anımsamak gerekir.

Olba'nın MS 5. ve 6. yüzyıllardan başlayıp, 7. yüzyıl içlerine dek süren hareketli tarımsal, ticari ve dinsel yaşamı içinde, bunun küçük ve gösterişsiz fakat anlamlı bir kanıtı olan cam sikke ağırlığı, kentle ilgili olarak yukarıdaki çıkarımlarda bulunmayı olası kılan değerli veri niteliği taşımaktadır.

77 Dağlık Cilicia Bölgesi'nde Geç Roma İmparatorluk ve Erken Bizans Dönemleri'nin yazıtlarına yansıyan meslekler konusundaki ayrıntılı bir çalışma için bkz. Şahin 2003.

78 Mitchell 2016, 497-498.

79 Bu öneri, Theophanes'in yapıtında söz edilen Ourba (veya Orba) şehri esas alınarak yapılmaktadır: Canevello-Özyıldırım 2009, 25; Özyıldırım-Yeğin 2019, 273.

80 Yeğin 2016, 203-219; Özyıldırım 2020, 379.

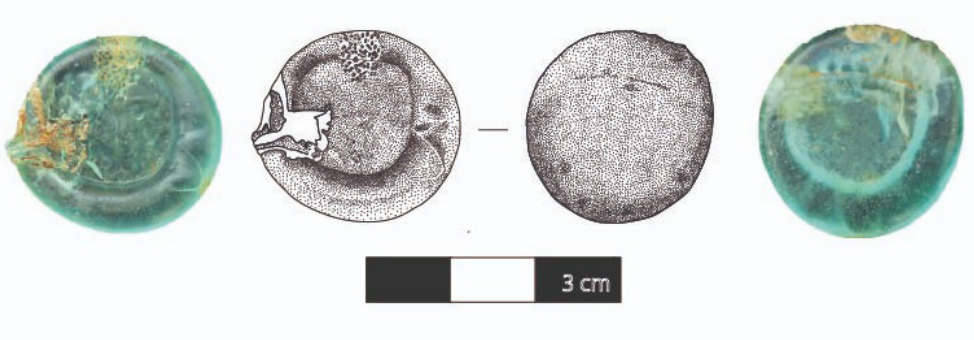
81 Erten 2014, 47-72; Erten 2020, 95-104

Levha 1:

Levha 2:

Levha 3:

Kaynakça

Akkuş Koçak 2021

Akkuş Koçak, E., Metropolis Aşağı Hamam-Palaestra Cam Buluntuları, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne sunulan Doktora Tezi, Ankara.

Antonaras 2019

Antonaras, Ch. A., Works from The Collection of the Museum of Byzantine Culture- The Art of Glass, Ziti Publications, Thessaloniki.

Atik 2009

Atik, Ş., "Late Roman/Early Byzantine Glass from the Marmaray Rescue Excavations at Yenikapı, İstanbul", Late Roman/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean, ed. E. Laflı, İzmir.

Atik 2014

Atik, Ş., "Marmaray Yenikapı Metro Kazısı Cam Buluntuları", Hayalden Gerçeğe Bir İstanbul Öyküsü- Marmaray, Ankara, 198-215.

Balog 1958

Balog, P., "Poids monétaires en verre Byzantino-Arabes", Revue Belge de Numismatique 104, 127-137.

Barker 1995

Barker, E., Bizans Toplumsal ve Siyasal Düşünüşi, çev. M. Tunçay, İmge Kitabevi, Ankara.

Baybo 2016

Baybo, S., "Limyra Cam Buluntuları (1969-2012) ve Doğu Akdeniz Cam Ticareti", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı'na sunulan Doktora Tezi, Konya.

Bendall 1996

Bendall, S. Byzantine Weights- An Introduction, London.

Borgia 2021

Borgia, E., "Minima Epigraphica: On Some Roman and Byzantine Inscribed Objects from Elaiussa Sebaste (Cilicia), Adalya 24, 297-309.

Canav 1985

Canav, Ü., Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. Cam Eserler Koleksiyonu, İstanbul.

Canevello-Özyıldırım 2009

Canevello, S. A., Özyıldırım, M., "Constantinopolis Tahtında Isaurialı bir İmparator: Zeno", Lucerna. Klasik Filoloji Yazıları, 16-28.

Crawford 1990

Crawford, J. S., The Byzantine Shops at Sardis, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts- London.

Czurda Ruth 2005

Czurda Ruth, B., "Glas aus Ephesos: Hanghaus I und Eine Werkstätte des 6. Jahrhunderts N. Chr. Auf der Agora", Annales du 16e Congrès de L'Association International edu Verre- London 2003, Nottingham.

Davidson 1952

Davidson, G. R., *Corinth XII- The Minor Objects*, Princeton.

Entwistle 2016

Entwistle, C., "The Early Byzantine Weights from Kunszentmárton, Hungary", *Acta Archaeologica Scientiarum Hungaricae* 67, 287-300.

Entwistle-Finney 2013

Entwistle, C., Finney, P. C., "Chapter 15: Late Antique Glass Pendants from the British Museum", *New Light on Old Glass: Recent Research on Byzantine Mosaics and Glass* (ed. C. Entwistle- L. James, London, 131-145.

Entwistle-Meek 2015

Entwistle, C.- Meek, Early Byzantine Glass Weights: Aspects of Function, Typology and Composition, *Technical Research Bulletin – The British Museum*, Vol. 9.

Erten 2014

Erten, E., "Arkeolojik Veriler ve Tarihsel Olaylar Işığında Olba'da Yerleşimin Son Bulması", *Seleucia* 4, 47-72.

Erten 2020

Erten, E., "The End of Antiquity at Olba", *Mitteilungen zur Spätantiken Archäologie und Byzantinischen Kunstgeschichte* 7, 95-104.

Erten-Akkuş Koçak 2019

Erten, E.- Akkuş Koçak, E., "Glass Finds from the Monastery at Olba", *Adalya* 22, 345-362.

Fulghum-Heintz 1998

Fulghum, M. M. – Heintz, F., "A Hoard of Early Byzantine Glass Weights from Sardis", *AJN Second Series* 10, 105-120.

Fünfschilling-Lafli 2013

Fünfschilling, S.- Lafli, E., *Hadrianoupolis II- Glasfunde des 6. und 7. Jahrhunderts aus Hadrianoupolis, Paphlagonia (Türkei)*, *Internationale Archäologie* 123.

Gawlikowska 2015

Gawlikowska, K., "The Glass Industry in Palmyra", *Syria* 92, 291-298.

Guruleva 2018

Guruleva, V., "Sherif Osman Nuri Bey and Byzantine Glass Weights from the State Hermitage Collection found in İzmir", *Ege Dünyası Liman Kentleri Sikkeli, Mühür ve Ağırlıkları*, ed. C. Ünal, A. Ersoy, C. Gürbıyık, B. K. Kasalı, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yayınları, Manisa, 111-120.

Hazinedar Coşkun 2012

Hazinedar Coşkun, T., Kuşadası Kadıkalesi Kazısı 2007-2010 Sezonu Cam Buluntuları, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi (Bizans Sanatı) Anabilim Dalı'na sunulan Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Ignatiadou-Antonaras 2008

Ignatiadou, D. – Antonaras, T., A Greek-English, English-Greek Dictionary Glassworking- Ancient and Medieval, Thessaloniki.

İnceelgil 2023

İnceelgil, Y., Laodikeia Camları (Hellenistik- Geç Antik Çağ), Pamukkale Üniversitesi, Arkeoloji Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı'na sunulan Doktora Tezi, Denizli.

Lafli 2009

Lafli, E., “Glass from Hadrianoupolis (Paphlagonia)”, Late Roman/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean, ed. E. Lafli, İzmir.

Lanciani 1896

Lanciani, R., Pagan and Christian Rome, Boston- New York.

Lightfoot 2012

Lightfoot, C. S., “Byzantine Weights and Related Material”, Amorium Reports 3: The Lower City Enclosure – Finds Report and Technical Studies, Amorium Mnograph Series, ed. C. S. Lightfoot- E. A. Ivison, 379-386.

Mattingly 1946

Mattingly, H., “The Monetary Systems of the Roman Empire from Diocletian to Theodosius I”, The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society 6, no. 3/4, 111-120.

Mitchell 2016

Mitchell, S., Geç Roma İmparatorluğu Tarihi, MS 284-641, çev. T. Kaçar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Opriş 2023

Opriş, I. C., “A glass exagium solidi with Monogram of the Eparch Akakios from Capidava. with a Review of Similar Finds in the Balkans and on the Lower Danube”, Archaeologia Bulgarica XXVII.2, 71-91.

Özyıldırım 2012

Özyıldırım, M., Olba Manastırı Hakkında Arkeolojik ve Yazınsal Yeni Bilgiler”, Seleucia ad Calycadnum, sayı II, 105-118.

Özyıldırım 2020

Özyıldırım, M., “Olba Manastırı Kazıları Üzerine Değerlendirmeler”, Seleucia, sayı X, 375-388.

Özyıldırım-Yeğin 2019

Özyıldırım, M., Yeğin, Y., “İmparator Zeno Dönemi'nde Cilicia ve Isauria'da Kilise İnşa Faaliyetleri”, MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi 3 (20), 264-279.

Pera Müzesi 2022

“İnanç ve Güç, Bizans Egemenliğinde Anadolu”, Ağırlık ve Ölçü Sanatı Sergi Kataloğu- Pera Müzesi, İstanbul, 106-123.

Pitarakis 2022

Pitarakis, B., “Bizans’ta Ağırlık Ölçme Sanatı”, Ağırlık ve Ölçü Sanatı Sergi Kataloğu- Pera Müzesi, İstanbul, 26-37.

Rogers 1873

Rogers, E. T., “Glass, as a Material for Standard Coin Weights”, The Numismatic Chronicle and Journal of the Numismatic Society, Vol. 13, 60-88.

Russell 1982

Russell, J., “Byzantine Instrumenta Domestica from Anemurium: The Significance of Context”, City, Town and Countryside in Early Byzantine Era, ed. R. L. Hohlfelder, New York, 133-154, Fig.1-9.

Schibille vd. 2016

Schibille, N., Meek, A., Tobias, B., Entwistle, C., Avisseau-Broustet, M., Da Mota, H., Gratuze, B., “Comprehensive Chemical Characterisation of Byzantine Glass Weights”, PLOS One 11(12), 1-26.

Schwarzer-Rehren 2021

Schwarzer, H.- Rehren, T., “Glass Finds from Pergamon – A Report on the Results of Archaeological and Archaeometric Research, Berlin Studies of the Ancient World 67, Vom Künstlichen Stein zum durchsichtigen Massenprodukt From Artificial Stone to Translucent Mass-Product, 161-215.

Shaham-Devira-Barkay 2023

Shaham, H., Devira, Z., Barkay, G., “Two Noteworthy Byzantine Weights from Jerusalem’s Temple Mount, Israel Numismatic Research, Vol. 18, 141-152.

Σινάκος 2018

Σινάκος, A., “A Glass Numismatic Weight (Exagion) with a Depiction of St. Nicholas”, Byzantina Symmeikta, 28, 229-237.

Stern 2001

Stern, E. M., Roman, Byzantine and Early Medieval Glass – 10 BCE – 700 CE, Ernesto Wolf Collection, Ostfildern-Ruit.

Şahin 2003

Şahin, H., Geç Roma İmparatorluk ve Erken Bizans Dönemlerinde Dağlık Kilikia (Kilikia Trahheia) Bölgesi Yazıtlarında Meslekler, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı’na sunulan Doktora Tezi, İstanbul.

Taştemür-Dinç 2025

Taştemür, E. – Dinç, M., “Akmonia’dan Bir Cam Sikkeleri Ağırlığı”, Tarih Dergisi 85 (2025/1), 25-43.

Tekin 2022

Tekin, O., “Tarih Boyunca Teraziler ve Teraziler Ağırlıklarına Genel bir Bakış”, Ağırlık ve Ölçü Sanatı Sergi Kataloğu- Pera Müzesi, İstanbul, 8-17.

Tekin 2024a

Tekin, O., "Hellenistic and Byzantine Weights in the Troy Museum", TRMuseum, Sayı 1, Mart 2024, 22-37.

Tekin 2024b

Tekin, O., Greek, Roman, and Byzantine Weights from the Ephesus Museum, Gephyra 28, 137-194.

Tobias 2016

Tobias, B., "Akdeniz Dünyasında Geç Antik Dönem ve Bizans Ağırlıkları", Çeviri: O. Tekin, Toplumsal Tarih 267, 36-39.

Ünlüer 2018

Ünlüer, Y., Niğde Müzesi'ndeki Bizans Dönemine ait Ağırlık Örnekleri", Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, 347-367.

Vitto 1980

Vitto, F., "Notes and News", Israel Exploration Journal 30.3-4, 205-239.

Yeğin 2016

Yeğin, Y., "Olba Manastırı'nda İşlik Kazısı ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi, Seleucia VI, 203-219.

Seleucia | Sayı XVI | Mayıs 2026

Olba Su Kemerı Yazıtı ve Kilikia Valisi Antonius Balbus
The Inscription of the Olba Aqueduct and the Cilician Governor Antonius Balbus
Mustafa H. Sayar 9

Olba Su Kemerı Kilisesi Kazılarında Bir Cam Sikke
Ağırlığı
A Glass Coin Weight from the Excavations of Olba Aqueduct Church
Emel Erten 17

Bizans Döneminde Pamphylia ve Lykia Bölgelerinde
Etkileşim: Antalya Müzesi'nde Bir Grup Levha
Interaction in the Pamphylia and Lycia Regions During the Byzantine Period: A Group of Panels at the Antalya Museum
Sema Doğan 37

Sardis Artemis Tapınağı'nın Tasarım Özellikleri ve
Anadolu-İtalya Mimari İlişkileri
Unusual Design Features of the Temple of Artemis at Sardis and Architectural Relations Between Anatolia and Italy
Fikret Yegül 57

Olba'da Yeni Bir Keşif: Su Kemerı Kilisesi ve İlk Sonuçlar
A New Discovery at Olba: The Aqueduct Church and Initial Findings
Yavuz Yeğin 75

Rhodian Amphora Stamps from Yenice Höyük
Yenice Höyük'ten Rhodos Amphora Mühürleri
Büşra Kavak Özdemir – Muzaffer Yılmaz 93

Roman Coins from the Hadrianopolis Excavations
(2007–2008)
Hadrianopolis Kazılarında Roma Sikkeleri (2007–2008)
Fatma Kızılyalçın Oyarçın 105

Evaluation of the Tomb Monument with Hyposorion at
Letoon in Light of New Excavations
Letoon'daki Hyposorionlu Mezar Anıtının Yeni Kazılar Işığında Değerlendirilmesi
L. Ufuk Erdoğan – Yusuf Kılıç 119

Diyarbakır Yapılarındaki Çinilerin Malzeme ve Teknik
Özellikleri Hakkında Bir Değerlendirme
An Assessment about the Material and Technical Characteristics of Tiles in Diyarbakır Buildings
Savaş Yıldırım 137

Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı ve Eski Ahlat Şehri
Kazısı 2025 Yılı Sikke Buluntuları
Ahlat Seljuk Square Cemetery and Old Ahlat City Excavation 2025 Coin Finds
Mehmet Kulaz - Emre Günay - Yalçın Karaca 157

Kudüs'te Yeni Bir Dönemin Başlangıcı: Titus'un
Askerleri Tapınak Tepesi'ni İşgal Ediyor
A New Era Begins in al-Quds: Titus's Soldiers Occupy the Temple Mount
Burak Erdem – Muzaffer Yılmaz – Murat Özyıldırım 173

Magarsus Tiyatrosu: Yeni Arkeolojik Araştırmalar
Işığında Bir Değerlendirme
The Theatre of Magarsus: An Assessment in the Light of New Archaeological Research
Fatih Erhan- Musa Cem Fırat 197

Marble Eagle Statue from Yozgat Museum
Yozgat Müzesi'nden Mermer Kartal Heykeli
Savaş Altun 221

19. Yüzyılda Kıbrıs'ta Arkeoloji, Emperyal Rekabet ve
Osmanlı Diplomasisi: Luigi Palma di Cesnola Örneği
Archaeology, Imperial Rivalry, and Ottoman Diplomacy in Nineteenth-Century Cyprus: The Case of Luigi Palma di Cesnola
Songül Ulutaş 239

Metropolitan Museum'dan Bir Portre ve Genius
Augusti Tipolojisi
A Portrait from The Metropolitan Museum and Genius Augusti
Meral Çelik 257

Antik Çağ Yazılı Kaynaklarında Anemurium: Metinler
Işığında Bir Değerlendirme (MÖ 4. yüzyıl - MS 3. yüzyıl)
Anemurium in Ancient Written Sources: An Assessment in the Light of Texts (4th century BC - 3rd century AD)
Cihangir Aldemir – Mehmet Tekocak 275

Karia Bölgesi'nde Attik Geleniğin Geç Hellenistik
Yorumları: Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nden
Eirene Steli Örneği
Attic Tradition in Its Late Hellenistic Interpretations in Karia: The Case of the Eirene Stela from the Bodrum Museum of Underwater Archaeology
Fatma Aytekin 295

Olba'da Kemer Lentolu Kaya Mezarı Kompleksi
Rock-Cut Tomb Complex with Arcuated Lintel in Olba
Muzaffer Yılmaz 311

Calceus as a Tool of Propaganda: Footwear, Status, and
Ideology in Roman Society
Bir Propaganda Aracı Olarak Calceus: Roma'da Ayakkabı, Statü ve İdeoloji
Durmüş Ersun 327

Knidos'tan Bir Asklepios Heykeli
A Statue of Asclepius from Knidos
Meltem Çağlayan- İbrahim Karaoğlu 345

ISSN 2148-4124

ISBN 978-625-6925-83-0

9 786256 925830

